

νας κάτωθι τῶν γονάτων διὰ ταινιῶν (καλτσον-δετῶν). Ἄντι δὲ ἐσωτερικοῦ ράσσοῦ ἔφερον ὅμοιον βροχὶ μέχρι τῶν γονάτων ἐξ ὑφάσματος ἔγχρου μετὰ λευκῶν καὶ κυκλῶν ραβδώσεων ταινιοειδῶν, καλουμένου δ' ἐν Θεσσαλίᾳ πέ-λοῦ ἢ ἀλλὰ α τ ζ ᾱ κατασκευαζόμενον ἔν τε Ἀλμυρῷ καὶ Ἀγυῖᾳ. Ἐξ αὐτοῦ δὲ τοῦ ὑφάσματος κατασκευάζουσι καὶ νῦν τὰς ἐνδυμασίας αὐτῶν αἱ χωρικαὶ γυναῖκες, ἔν τε τῇ Φθιώτιδι καὶ τῇ λοιπῇ Θεσσαλίᾳ, τῇ πεδινῇ κυρίως.

Ἀνωθεν τοῦ ἐσωτερικοῦ ράσσοῦ οἱ ἱερεῖς ἔφερον φλοκάτα μαλλίνην, μέλανος χρώματος, παχεῖαν, ἀχειρίδωτον, στενῶς προσκαμυζομένην εἰς τὸ σῶμα μέχρι τῆς ὀσφύος,

ἀπὸ δὲ τῆς ὀσφύος καὶ κάτω πτυχομένην καὶ προεξέχουσαν, φθάνουσιν δὲ μέχρι πού τῶν γονάτων.

Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ὁ ἱερεὺς τότε οὐδόλως διεκρίνετο ἀπὸ τὸν χωρικὸν κοσμικόν, εἰμὴ μόνον κατὰ τὸ ἐκ πέλοῦ ἐσωτερικὸν ράσσον (ἀντερὶ λεγόμενον) καὶ τὴν γενειάδα καὶ μακρὰν κόμην, ἣν κόμην ἔφερον καὶ οἱ γέροντες τῶν χωρίων, καὶ τὸν μέλανα μάλλινον κυλινδρικὸν σκούφον περιδεδυμένον διὰ μέλανος μέγαλου μανδυλίου, ἐν εἶδει κιθάρης (σκριό).

Ἐν Ἀργοστολίῳ, τῇ 6 Μαρτίου 1922

N. I. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΛΕΟΝΑΡΔΟΣ ΔΑ - ΒΙΝΤΣΙ*)

Ὁ Δα Βίντσι συχνὰ ἐπαναλαμβάνει ὅτι ἡ ἀξία τῆς φύσεως εἶναι μεγαλυτέρα ὅσον ὥραία καὶ ἂν εἶναι ἡ ζωγραφικὴ εἰκὼν. «Τόση διαφορὰ ὑπάρχει μεταξύ τῶν ἔργων τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν τῆς φύσεως, ὅση εἶναι μεταξύ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ Θεοῦ». Ὁνομάζει τὴν ζωγραφικὴν «νόμιμον θυγατέρα τῆς φύσεως».

Πρέπει νὰ εἰσχωρῇ κανεὶς στὰ πράγματα, νὰ παρατηρῇ τὴν ἐσωτερικὴν τῶν ζώῃν. Ὁ Δα Βίντσι εὗρισκε τελείαν ἀνταπόκρισιν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ ἐσωτερικὸν κάθε φυσικῆς ἐκδηλώσεως. Δὲν ἤμπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ κρύψῃ ἐντελῶς ὅ,τι ἔχει στὴν καρδίᾳ του. Κάθε ἀστερατὴ πάθος ἀφῆναι ἔξω τὸ ἀποτύλωμά της. Ὅπως συμβαίνει εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἔτσι καὶ σ' ὅλα τὰ ἔμψυχα ὄντα.

Ὁ Σαίξπηρ μελετοῦσε τοὺς ἀνθρώπους, καὶ πῶς γεννῶνται, μεγαλύνουν καὶ καταπραϋνῶνται τὰ πάθη τῶν, προτοῦ νὰ τὰ παραστήσῃ ἐπὶ σκηνῆς.

Ὁ Δα Βίντσι διὰ νὰ κατορθώσῃ τὸ φυσικόν, γυρίζει, ξαναγυρίζει, μεταβάλλει ἀδιάκοπα μὲ ἐπιμονὴ μάρτυρος ἐκεῖνο τ' ὥραιότατο ἄλογόν του, ποῦ στὰ μάτια του δὲν φαίνεται ἀρκετὰ ζωντανὸν καὶ φυσικόν. Διὰ τὴν μεγάλην παρατηρητικότητα μιᾶς γενικῆς φωνῆ θαυμασμοῦ βγαίνει ἀπὸ τὰ χεῖλη τῶν συγχρόνων του καὶ τῶν κριτικῶν τῆς μεταγενεστέρας ἐποχῆς. —Θαυμάζεται σ' αὐτὴν τὴν ἐργασία— ἔλεγεν ὁ Giovinio διὰ τὸ ἄλογον — ἡ ὀρμητικὴ διάθεσις, διὰ τὸ τρέξimon καὶ ἡ ἀναπνοή. Ὁ Vasari μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ὁ Δα Βίντσι «ἤξευρε νὰ μιμνῆται ὅλας τὰς λεπτομέρειας τῆς φύσεως δίνοντας εἰς τὰς εἰκόνας του «τὴν κίνησιν καὶ τὴν πνοήν». Ἐταίνοῦσε τὸν *Μυστικὸν Δεῖπνον* ὁ Δουκάς Pacioli λέγων ὅτι «δὲν μποροῦς νὰ φαντασθῇ κανεὶς πῶς ζωντανοὺς τοὺς Ἀποστόλους εἰς τὸν ἦχον τῆς φωνῆς τῆς ἀλάθητης ἀλήθειας». Ὁ Δα Βίντσι δὲν ἤθελε νὰ ζητᾷ ὁ ζωγράφος μίαν ὥραιαν στάσιν εἰς τὰς εἰκόνας του, ὅπως ἔκαμινον οἱ ζωγράφοι τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ραφαήλ. Ὁ καλλιτέχνης πρέπει νὰ ἐπιδιώκῃ τὴν ἀφέλειαν εἰς τὴν φυσικὴν κίνησιν ποὺ κάνουν οἱ ἄνθρωποι.

Ἡ φυσικότης εἰς τὴν στάσιν θὰ δώσῃ στὴν εἰκόνα τὴν ιδέα τῆς πραγματικῆς ζωῆς. Μιὰ μάχη εἶναι «μιὰ τρέλλα κτηνωδεστάτη» ὅπως πρέπει νὰ τὴν ἐπιζητήσῃ ὁ καλλιτέχνης γιὰ νὰ ἰδῇ ὅλας τὰς κινήσεις

τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, τὰς ἀτελείωτους συμπτώσεις καὶ κλίσεις ἐκεῖνας τοῦ ἀνεμίσματος τῶν σημειῶν ποῦ τόσον ἄρεσαν στὸν Cellini. Ἡ γλυκύτες, ἡ γαλήνη φαίνεται εἰς τὴν ἐκφρασιν τῶν γυναικῶν τῶν πινάκων του.

Πολὺ συνέτεινεν εἰς τὴν ἁρμονίαν καὶ τὴν ὑπεροχὴν τῆς τέχνης τοῦ Δα Βίντσι ἡ ἔμφυτος χάρις, ἡ γαλήνη τῆς καρδιάς του, ποῦ ποτὲ δὲν κατελήφθη ἀπὸ θυέλλας αἱ ὁποῖαι ἐβασάνισαν τὴν εὐεξαπτον καὶ ταραχωδεστάτην καρδίαν τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου. Ἡ σθάνετο ὁ Δα Βίντσι ἀγάπην γιὰ κάθε τι ποῦ ζοῦσε καὶ ὑπέφερε. Λησμονοῦσε τὸν ἑαυτόν του καὶ εἰσχωροῦσε εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἄλλων. Ζητοῦσε τὰ μυστικά εἰς τὰς γραμμὰς τοῦ προσώπου καὶ αἱ εἰκόνας του δὲν ἔχουν νὰ κρύψουν τίποτε. Ἦξευρε πῶς τὸ γέλιο καμμιὰ φορὰ κρύβει δάκρυα.

Ἡ βία, ἔλεγεν, εἶναι ἐχθρὰ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης, δὲν εἶναι φυσικὴ. Μεγάλῃ δυνάμει ἀποκτᾶται μ' ἐπιφυλακτικότητα, ὅχι μὲ ὁρμὴν καὶ ἀνυπομονησίαν. Ἄν συμβούλευαν τέτοια εἰς τὸν Μιχαὴλ Ἀγγέλου καὶ τὸν Μπετόβεν, οἱ τόσον ἀνυπόμονοι Τιτάνες, θὰ ἔφρισσαν. Ἀπὸ τὴν παρατήρησιν τῆς φύσεως ὁ Δα Βίντσι ἔβγαζε τέτοια συμπεράσματα: «Ἡ φλόγα ποὺ πολὺ πυκνώνεται, γλήγορα σβύνει» «Ὁ ἀέρας ποὺ ἀρχίζει ὀρμητικὰ, κρατῇ λιγώτερη ὥρα». Μὲ τὴν ὑπομονὴν θὰ ἰδῇ κανεὶς ἀπὸ τὴ μελέτη ἀποτελέσματα θαυμάσια.

Ὁ Δα Βίντσι εἶναι περίπου ὁ Mozart τῆς τέχνης του. Θιμίζει τὴν διαύγειαν, τὴν γαλήνην καὶ τὴν θετικότητα τῆς σκέψεως τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν εὐρύτητα τῶν ἐρευνῶν του. Μελετοῦσε μέτρια τὴν ἀρχαιότητα. Τὰ παλαιὰ λείψανα τοῦ Belvedere τῆς Ρώμης τὸν ἀφῆκον ψυχρόν. Ἡ ἐξοχὴ τῆς Ρώμης εἶναι γι' αὐτὸν ἓνα εὐρὺ πεδίον διὰ μελέτας κοσμογραφίας καὶ γεωλογίας.

Ἡ φύσις δημιουργεῖ ὅλα μὲ ἰδιοτροπίαν. Ὁ καλλιτέχνης ποῦ τὴν παρακολουθεῖ πρέπει μὲ βαθεῖα ἐπίγνωσιν νὰ ἐκλέξῃ μέσα στ' ἀπερα ἀντικείμενα ποὺ παρατηρεῖ τὰ πῶς κατὰλληλα γιὰ νὰ γίνουν. Πηγαίνοντας στὴν ἐξοχή, ἡ κρίσις σου νὰ στραφῇ σὲ διάφορα πράγματα, νὰ παρατηρῇ πότε τὸ ἓνα πότε τὸ ἄλλο, καὶ νὰ κάμῃς μίαν δέσμην ἐπιλογῆς. Νὰ ξέρῃ νὰ ἐκλέγῃ κανεὶς καὶ νὰ ξέρῃ νὰ βλέπῃ, εἶναι κανὼν τῆς τέχνης. Τὰ τοπεῖα του, εἰς τὰ ὁποῖα φαίνεται ὅλη ἡ σοφία τοῦ τέχνη, πολὺ λίγο μοιάζουν μὲ τὰ τῶν συγχρόνων τοῦ Φλαμανδῶν, Γερμανῶν καὶ Ἰταλῶν.

*) Συνέχεια.

Ἡ ἑξωτερικὴ φύσις πιστότατα διερμηνευομένη εἶναι ἀπαράλλαχτη μὲ τὴν ἀποτυπωμένην σκηνήν. Ὁ Δὰ Βίντσι δὲν ἠθέλε ποτὲ νὰ συνθέσῃ ἓν τοπίον στὴν τέχνην, προσέχων μόνο τὴν ἁρμονίαν χρώματος καὶ φωτός, χωρὶς νὰ συζήσῃ μὲ τὴν φύσιν καὶ ν' ἀκολούθησῃ πιστὰ τὰ ἴχνη της. Κατέβαινε στὴν καρδιά του ἡ γλυκεῖα καὶ ἡ θεία της φωνή, καὶ ἀπὸ κεῖ πῆγαινε στὴν ψυχὴ τῶν εἰκόνων του. Ἔτσι ἡ φύσις μιλεῖ στὰ φειδωτὰ ρυάκια, στὶς ὁμορφες πεδιάδες ἢ στοὺς ἀπειλητικούς βράχους, στὰ διανυγὴ ρεύματα τοῦ νεροῦ, πού αὐτὸς ἀγαπᾷ νὰ ζωγραφίσῃ καὶ πού μελέτησε σ' ὅλη του τὴ ζωή. Μιλεῖ στὰ φυτὰ, στὰ ἄνθη, στοὺς κορμούς τῶν δένδρων, στὰ κλαδιά καὶ τὰ φύλλα πού θαυμασὰ καὶ ἰδιότροπα ἤξευρε νὰ πλέξῃ μὲ λεπτὰ χρυσοφάντες χορδὲς στὴ διακόσμηση τῆς *salla delle aspe* τοῦ Πύργου τοῦ Μιλάνου, στὸ γαλανὸ τοῦ οὐρανοῦ, στὰ σύννεφα πού κοκκινίζουν στὸν ὀρίζοντα, στοὺς λόφους, στὶς πεδιάδες, στὴν ἐξοχὴ τὴν ἥσυχην σὰν ἐκεῖνα πού ἐξέλεξε γιὰ τὸν «Εὐαγγελισμό τῆς Θεοτόκου», στὰ ὄρεϊνὰ μέρη, καταφύγιον ἀπὸ τοὺς ἐγκοσμίους θορύβους, στὶς Παρθένους του. Στὸ ἀέραντο οὐμβρικό τοπίο ὁ Δὰ-Βίντσι βάζει ἀντιμέτωπο συγχρότερα καὶ μὲ περισσότερην ἀγάπην ἀπὸ τὸν Μαντεγνα καὶ Verrocchio, τὴν πιδ σιωπηλὴ, αὐστηρὴ καὶ ἐπιβλητικὴ φύσιν τῶν Ἀλπεων.

Καθὼς ὁ Dürer, ὁ Δὰ-Βίντσι ἀτομικεῖ τὸ τοπίον. Τὶ ἐνδιέφερε τὸν Μιχαήλ — Ἀγγελον ἢ φύσις ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον; Τὶ τὸν ἐνδιέφερε τὸ βασίλειον τῶν φυτῶν, τῶν λουλουδιῶν, τῶν χόρτων; Μποροῦσε νᾶχωνν ζωὴ τὰ βουνά, οἱ βράχοι, τὰ ποτάμια; Οἱ Φλαμανδοὶ παριστάνοντες ἐπὶ τῆς οὐδότης τὰ τοπεῖα ἐκεῖνα χωρὶς συμμετρίαν καὶ τάξιν, εἶχαν χάσῃ τὴν οὐσίαν τῆς τέχνης. Καὶ οἱ πιδ βαθεῖς μελετῆται τῆς φύσεως Φίλιππος Lippi, Benozzo, Gozzoli, Pollainelo, Verrocchio, οὔτε οἱ Οὐμβροί, οὔτε ὁ Mantegna οὔτε οἱ τοῦ 14ου αἰῶνος Φλωρεντινοὶ δὲν ἔδιδαν εἰς τὸ τοπίον τὴν ζωὴν πού ἤξευρε νὰ δώσῃ ὁ Δὰ Βίντσι. Ἐρευνοῖν τὸ φυσικὸν βασίλειον, ὅπως τὸ ζωϊκόν. Μὲ πείραν γεωλόγου, φυσικοῦ, ἢ βοτανικοῦ

δίδει στὸ ἐγχειρίδιό του τὰς ἀρχὰς τῆς ἀληθινῆς τῆς βαθεῖας καὶ μεγάλης τέχνης τοῦ τοπίου. Συμβουλεύει πῶς πρέπει νὰ παριστάνωνται τὰ φυτὰ καὶ τὰ χόρτα διαφορετικὰ στὰ διάφορα ὕψη καὶ κλίματα. Μὲ ὠχρὰ σκουριά καὶ λεπτὴ ἐνδύει τοὺς βράχους πού εἶναι ὑπὲρ τοὺς λόφους τῶν ὑψηλῶν βουνῶν. Στὶς ζωγραφιὰς τῆς ἐξοχῆς πρέπει νὰ ἐκλέγῃ κανεὶς ἐκεῖνη τὴ στιγμή πού ὁ ἥλιος κυριαρχεῖ στὸν οὐρανὸ γιὰ νὰ λάβῃ τὸ τοπίον φῶς παντοῦ. Νᾶναι πιδ φωτεινὸ ἐκεῖνο τὸ μέρος πού εἶναι μακριὰ πὸ τὰ βουνά. Διὰ νὰ ἐμβαθύνῃ ὅσο μπορεῖ στὴν πραγματικὴν ἀπεικόνισιν, μελετᾷ τὰς πλέον ποικίλας περιγραφάς. Ἐπέδρασεν ἴσως λίγο σ' αὐτὸν τὸ τοπίο τῶν Φλαμανδῶν τὸ ὁποῖον λίγοι Ἴταλοι καλλιτεροῦσαν, ἰδίως ὁ διδάσκαλός του Verrocchio. Ἀλλὰ πολὺ γλήγορα ἀπεχωρίσθη ἀπὸ κάθε σχολὴν, καθὼς δείχνει ἓνα Τοσκάνικὸ τοπίο τοῦ 73.

Ἄν ὁ Ciriaco d' Ancena θαύμαζε στὰ 1449 σ' ἓνα τρύπτυχο τοῦ Poger van der Wezden τὰ ζωντανὰ λειβάδια «*flores, arbares et frontigeros atque umbrosos colles, quin et ipse omnipotento natura innibi genita*» ὁ Vasari πού μοροῦσε νὰ θαυμάσῃ μερικὰς ζωγραφιὰς τοῦ Δὰ Βίντσι, τώρα χαμένες ἢ κατεστραμμένες, ἐπαινεῖ τὴ θεϊότητα τῆς διανοίας του πού θαυμασὰ παρίστανε τὴν φύσιν, ὅπως κανεὶς ἄλλος ποτὲ δὲν κατόρθωσε. «Ὁ Ἀδάμ καὶ ἡ Εὐὰ» δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ ἐνέπνευσε τὸν Durer νὰ κάμῃ τὴν ἰδικὴν του εἰκόνα μὲ τὴν ἴδιαν ὑπόθεσιν καθὼς ἐνεπιεύσθη καὶ πολλὰς ἄλλες φορὰς ἀπὸ αὐτόν. Στὴν εἰκόνα αὐτὴ τοῦ Δὰ Βίντσι εἰκονίζεται ἓνα λειβάδι μὲ ἀπειρα χόρτα καὶ μερικὰ ζῶα. Ἐδῶ εἶναι μιὰ μαυροσουκιά. Τὰ φύλλα καὶ τὰ κ' αδιά τόσο ὥρατα, πού ἡ διάνοια χάνεται μόνο σκεπτομένη πῶς μόρεσε ἓνας ἄνθρωπος νὰ εἶχε τόσο ὑπομονήν». Ἐπίσης εἶναι μιὰ φοινικὴ ἐργασμένη μὲ τόσο θαυμαστὴν τέχνην πού μόνον ἡ ὑπομονὴ καὶ τὸ μυαλό τοῦ Λεονάρδου Δὰ Βίντσι μοροῦσαν νὰ τὸ κατορθώσουν.

ΜΑΡΙΕΤΤΑ ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΙΚΟΝΕΣ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

Κ Ο Υ Μ Π Ο Υ Ρ Α !

Ὁ κύρ Θάνος, τοῦλάχιστον ἐξηνταπεντάρης, εἶχε παραστρατήσῃ. Γιουρὴ βλέπετε, εἶχε μπῆ ἀπὸ νωρὶς σὲ μιὰ ταβέρνα, τὴν καλλίτερη τοῦ Μαρουσιοῦ, καὶ ξέρετε πιδ πῶς ἅμα μπῆ κανεὶς σὲ τέτοια παλάτια τῆς εὐθυμίας, δύσκολα φεύγει χωρὶς νὰ ἀφήσῃ καὶ λίγο ἀπ' τὰ λογικά του...

Ἐρρόφα μὲ θερμότητα νεανικὴν. Τὸ ἓνα ποτῆρι ἐκνυγεῖτο τὸ ἄλλο καὶ ὅλα εἶχαν σημάδι τὸ στόμα του. Τὸ κρασί, ἀθάνατο ρετίναιο, ἔτρεχε πιδ στὸ λαρύγι του σὰν ξεροπόταμο πού φονοκῶνει ἀπ' τῆς βροχῆς τοῦ Ὀκτωβρίου.

Καὶ ἀρχξε σιγά - σιγά νὰ λιγύξῃ τοῦ γέροντος τὸ κακοπαθισμένο σῶμα. — Τὰ μάτια του ἐγειναν ὑγρὰ, κοκκίνησαν. Τὰ πόδια του δὲν ἔστεκαν καλά. Ἐμοιαζε σὰν τὴν βάρκα πού τὰ κύματα τὴν ρίχνουν δεξιά, τὴν σπρώχνουν ἀριστερά, τὴν συναπέρουν ἐπάνω κάτω.

Ἐκάθησε καὶ ἐνῶ ἀρκετὸν μέρος τοῦ βαρε-

λιοῦ μετετοπίσθη εἰς τὴν κοιλίαν του, εἶχε τὸ κουράγιο νὰ διατάσῃ «μισὴ στὰ δύο».

— Γεῖά σου κύρ Θάνο... ἐφ'ὧναζαν εἰρωνευόμενα τὰ χωριατόπουλα.

— Βρὲ σεῖς, ἀπῆντα, κοκομοριασμένα δὲν ρουφᾶτε; Κραοὶ βρὲ εἶναι... Ἐρὲ κάπελλα... κέρνα τὰ βλαστάρια.

Καὶ ἡ ρετίναι ἐρρεον ἀφθονος. Εἰς τὴν σπονδὴν δὲ διεξεδίκε πάντοτε ὁ γέροντος τὰ τρία τέταρτα τῆς οἰκίας.

Τρεῖς ὥρες αὐτὴ ἡ δουλειὰ διήρκεσε...

Προσταγαὶ καὶ ἀφροὶ ῥητινῆτος...

Ὅταν πλέον ἐξηντλήθησαν αἱ δυνάμεις τοῦ γέροντος, ἐξήτησε νὰ κάμῃ «μιὰ βόλτα στὰ μαγαζιά».

Ἀλλὰ πού!

Ἐσηκώθη ἀπὸ τὸ κἀθισμα, διὰ νὰ ἐπαναπέσῃ βαρύτερος.